

veluti divina exhibetur, ut non possit eam homo non agnoscere pro divina; ergo per evidentes characteres proponitur. Itaque cum demonstratum superius sit, ita homines in hac rerum universitate constitutos esse, ac natura sua comparatos, ut necesse sit, per externam revelationem institui in religionis officiis eos debere, perspicuum est revelationem huiusmodi characteribus consignatam eisdem convenire. Cum autem omnes cultæ gentes, ut alias diximus, se revelatam religionem habuisse semper, ac ubique assenserint, inquirendum nunc est, quænam gens fuerit, in qua vera et divina revelatio facta, et deinceps intacta conservata sit. Incipiemus vero a paganorum religione.

Propositio secunda.

In ethnicorum sive paganorum religione characteres divinæ revelationis desiderantur.

(136. Divina revelatio doctrinam falsam exhibere non potest, falsa enim et erronea doctrina a Deo esse non potest, qui nec falli, nec fallere potest. In paganorum vero religione plures errores occurrunt circa Dei naturam, et attributa, circa Dei cultum tum infernum, tum externum, et circa ipsa quoque naturalis legis præcepta, ut superiori in capite ostendimus. Deinde legislatores, qui se a Deo cum legibus religionem accepisse assenserunt, a falsis diis manifestatam religionem fixerunt, scilicet Numa a dea Egeria, et alii vel ab Apolline, vel a Jove, vel ab alia conficta divinitate, ut in primo capite diximus: et ex eorum historiis constat, vel comparandi, vel stabiliendi imperii gratia revelationes illas evulgasse, quæ sane res manifesta præferunt calliditatis et imposturæ indicia. Desunt ergo in paganorum religione divinæ revelationis characteres. Scio eorum scriptores miracula quædam recensere, et oracula deorum, quos ipsi colerent; sed cum in eorum religione character defuerit divinæ legationis, et cum doctrina non solum sine nota fuerit divinæ doctrinæ, sed etiam falsa et erronea in plerisque capitibus fuerit, manifestum est defuisse characterem illum divinæ revelationis, qui excludere quoque debet suspicionem, qua dubitare aliquis posset prodigia conficta esse, aut ope cacodæmonis peracta. Imo cum doctrinæ falsæ, et rectæ rationi contrariæ Deus auctor esse nequeat, qui nec falli, nec fallere potest, jure meritoque præsumimus, aut non fuisse apud idololatras miracula, aut, quæ pro miraculis habebantur, fuisse maligni spiritus opera, quibus Deus passus est homines deludi in penam peccati, quia a vero cultu defecerant. Rursus, quæ narrantur ab ethnicis miracula, velut nulla sufficienti testium fide suffulta rejiciuntur etiam ab eorum scriptoribus, ut videre est apud Livium et Ciceronem, aut facta perhibentur in recessu et noctu coram uno vel altero, quorum oculis facta rerum specie facile a callidis viris imponi potuit, vel effectus fuerit, qui in admirationem ignaros trahebant, ducto ex. gr. ferri per magnetem, et similia, qua usos fuisse arte ad ostentanda pro-

digia Simonem Magum, et Apollonium Tyanaum scribunt Julianus multique antiqui Patres. Quod vero ad oracula spectat, Aristoteles, et Cicero, alique ethnici scriptores nullam illis fidem adhiberunt. De gentium vero vaticiniis ita scribit Eusebius, l. iv *Præp. evang.*: « Multi vatum, atque aruspicum, non solum præcis, sed etiam nostris temporibus tormentis in iudicio coacti, universam rem suis inventionibus fieri edixerunt; a quibus modos quoque artificii exquisitius patefactos non ignoramus, qui tanquam seductores, et malefici viri, ultimo supplicio secundum leges affecti sunt. Quæ res adeo claræ sunt, ut neminem lateant. »

Propositio tertia.

In Mahumedana religione divinæ revelationis characteres non insunt.

(137. In Mahumede defuit Dei legati character; is enim diu raptor fuit, ut legitur in ipsius chronico verso ex Arabico, fuit semper mulierosus, ut legitur in Alkorano, *Sura 42* et seq., ac imperium vi, prædonum ope atque armis sibi comparare studuit. Ubi ergo probitas vitæ fuit, qua se dignum exhiberet, qui Dei legatus eligeretur et qua ostenderet, se solius Dei gloriam et hominum felicitatem, non vero commodum, voluptatem, gloriam suam et imperium quæsisse? Imo cum omnia eo direxisset, ut alios sibi subiceret, ut imperium acquireret, ut voluptatibus frueretur, manifesta præbuit callidi impostoris indicia. Desiderantur etiam in ipso divinæ missionis signa; nullo enim miraculo missionem suam probavit, ut ingenue fatentur nonnulli ipsius sectatores, et ipse quoque testatur in Alkorano ubi sæpe scribit se non missum, ut miracula faceret; quæ vero a nonnullis ipsi tribuuntur, vel ea sunt, quæ humana arte effici potuerint, ut miraculum de columba ad aures advolante; vel quorum nulli sunt testes, ut dum aiunt camelum noctu ipsi locutum; aut quæ sui absurditate refelluntur, ut illud de magna lunæ parte in ipsius manica delapsa, quæ ab ipso postea remissa fuit ad reddendam sideri rotunditatem. Præterea tradita ab ipso de Deo, et moribus, atque religione doctrina plerisque in capitibus cum recta ratione pugnat; nam Deum corporeum facit, limitatum ac fato subjectum; polygamiam simultaneam probat; et ut alia mittam, contra naturæ legem, religionem, quæ libero interno animi obsequio constare debet, armorum vi extorquendam et propagandam tradit. Pleraque demum inepta prorsus veluti divinitus revelata exponit; scilicet, angelos corporeos esse, et ex igne factos, dæmones vero ex igne venenato, *Sura 15*, item angelorum cum mulieribus commercia, atque mortem eorumdem et resurrectionem, etc. Ad bona vero quod spectat alterius vitæ, quorum spes allicere homines ad virtutem debet, ea in corporis voluptatibus constituit, quæ virtuti obstaculo sunt, atque etiam contrariæ. Quid vero si anachronismos, et putida Alkorani expendamus commenta? *Sura 36* Ismaelem

cum Isaaco ab Abramo patre sacrificando confundit; *Sura 19* Eliam Mosi synchronon facit; et *Sura 3* Mariam Jesu Servatoris matrem Amrami et Aaronis sororem facit: atque in iis et aliis bene multis talem se prophetam exhibet, qui nec præterita seire potuerit. Sed, ut unum saltem ex putidis fabellis offeramus exemplum, *Sura 9*, scribit Jesum mortuum non fuisse, sed clam subductum in cælum, cruci vero affixam quoddam ipsius simulacrum. Quæ cum ita sint, facile quisque intelliget, in Mahumedi religione non solum deesse notas divinæ revelationis, sed reperiri quoque manifesta imposturæ argumenta.

(138. Quæ contra Christianos Mahumedani opponunt, puerilia prorsus sunt, et quæ in tractatibus de Trinitate et incarnatione a nostris theologis explicantur. Quærent enim, quomodo Deus, qui uxorem non habeat, generare filium potuerit, et huic similia: sed hæc in tractatu, ut dixi, de Trinitate exponuntur. Aiunt etiam, corruptos esse evangeliorum codices, sed in tractatu de sacra Scriptura facile falsitatis convincuntur.

(139. Ostendendum hic esset, in data per Mosem religione divinos characteres fuisse; sed id brevitate causa omittimus, ac sat ducimus adversus Judæos, atque infideles, et incredulos omnes ostendere, hos in Christi religione reperiri.

Propositio quarta.

In Christi religione divinæ revelationis characteres omnino perspicui sunt.

(140. Dem. Christus hujus religionis auctor, I. ea in mundum venit ætate, in qua Judæi fere omnes, ac nonnullæ etiam ex gentibus promissum longe antea a Deo Messiam expectabant, ac se Messiam illum esse dixit; et cum ipse, tum quotquot deinceps fuerit Christiani completas in ipso demonstraverunt prophetias, in quibus a pluribus sæculis futurus Messias prænuntiatus fuerat; nec id revocari in dubium potest, cum etiam nunc exstant libri antiquorum Judææ gentis prophetarum, in quibus huiusmodi prædictiones leguntur. II. Vir fuit vitæ omnino inculpatæ; nam ne ipsi quidem falsi testes ab iis exhibiti, qui eum per invidiam Pilato morti damnandum tradiderant, quidpiam contra ipsum deponere potuerunt, ut ex ipsius Pilati confessione constat, quam in illa historia legimus, de cuius fide dubitari nullo modo posse infra probabimus. III. In eorum confirmationem, quæ assereret ipse, atque doceret, opera adhibuit sua, in quibus: « Si non vultis mihi credere, operibus credite. » IV. Opera, quæ ad comprobendam divinam ipsius missionem ac doctrinam, recensentur ab iis, qui oculati testes fuerit, qui nullam mentiendi causam habuere, qui illam scribendo et prædicando non alium sibi proposuere finem, quam Dei gloriam et alterius vitæ præmia, quæ solis virtutum sectatoribus, et a mendacio abhorrentibus parata esse credebant, qui demum adeo constantes in iis asserendis fuerit, ut

suppliciis ac crudelissima morte assertionum veritatem comprobaverint. Tales enim fuere evangelistæ et apostoli, quos mortem crudelissimam subiisse scimus, pro illa sustinenda veritate, quam litteris consignare; ac palam ubique prædicaverunt. V. Horum operum ac prodigiorum summa hæc est: Christus solo voluntatis suæ nutu aquam in vinum convertit in Canæ Galilææ nuptiis, cæcis visum, surdis auditum, ac mortuis plurimis, etiam quatuordecim annis et fetentibus, vitam restituit, atque hæc palam, et spectante multitudine, inter quos illi quoque fuerunt, qui eadem scripserunt et prædicaverunt. Rursus prædixit mortem suam, et qua ratione tradendus esset in manus peccatorum, ut pro hominum salute cruci affigeretur; prædixit quoque futuram post triduum corporis resurrectionem et ascensionem in cælum, et alia bene multa, quæ brevitate causa omittimus. Resurrectio vero post triduum, ut prædixerat ipse, contigit, et post resurrectionem per dies quadraginta cum hominibus vixit, doctrina sua illos instruendo, ac sese videndum exhibuit, et palpandum tum duodecim discipulis simul congregatis, tum quingentis simul unitis, tum etiam aliis bene multis, quos testes oculatos esse voluit resurrectionis suæ, et etiam ascensionis in cælum; spectante enim ipsa multitudine post dies quadraginta a resurrectione in cælum ascendit. Quid plura? Promiserat se missurum Spiritum sanctum, qui docturus apostolos et discipulos esset omnem veritatem; ac ipsa Pentecostes die secundum factam promissionem, datis visibilibus signis, super apostolos ac discipulos stetit, qui rudes ac piscatores homines cum essent, illico cœlesti et divina doctrina instructi loqui cœperunt variis linguis magna Dei coram Arabibus, Judæis, Elamitis, Parthis, Romanis, Ægyptiis, quorum quisque illos veluti propria, in qua natus esset, lingua, loquentes audivit. Hæc ab eis scripta leguntur, qui vel oculati testes fuerit, vel a multis acceperunt, qui illa viderant; præterea viri huiusmodi, quos in testes delegerat divinæ missionis suæ, miraculorum, resurrectionis, ac aliorum, quæ diximus, ita de veritate persuasi fuerunt, ut Christum adorandum gentibus proposuerint, quemadmodum constat ex tota Christianorum historia, ac innumeris miraculis prædicationem suam comprobarunt, quod vel ipsi Hebræi ac ethnici scriptores testantur, qui arte magica et ope cacodæmonis peracta illa scripserunt. Accedunt etiam tum illorum multitudo, qui Christi fidem susceperunt, tum invicta constantia illorum, qui hanc prædicaverunt; cum nulla alia causa, nisi veritate, ac Dei amore et spe illorum præmiorum, quæ parata annuntiaverunt solis hominibus virtutem sectantibus, induci potuerint ad tot labores, tormenta, supplicia ac mortem crudelissimam subeundam, pro iis confirmandis, quæ gentibus promulgerent.

(141. Nec fingi potest, ope maligni spiritus patrata fuisse miracula illa, tum quæ

vulgata a Christo ejusque ministris doctrina malignis hujusmodi spiritibus adversatur; prohibet enim malos spiritus coli, atque ab illa corporis immunditia retrahit homines, qua mali spiritus delectantur. Constat deinde, vulgata atque recepta Christi doctrina, cessasse apud homines dæmonum cultum, atque magiam, et coli Deum cœpisse cum illorum detestatione. Sed neque sapientiæ et Dei bonitati convenit, ut credamus passum ipsum fuisse, dæmonis ritibus illudi hominibus ab omni malitia prorsus alienis, et qui ipsum metuerent, cujusmodi fuere primi Christi discipuli, quorum vita omnino inculpata fuit, et qui Dei amore mortem quoque subiere. Hæc urgeri adversus quoque Judæos possunt, et quidem validius: dum enim supra dicta expendantur, palam fit, longe clariores esse in Christi, quam in Mosis religione, divinæ revelationis characteres.

(142. Ostendimus, in Christo characteres fuisse divinæ missionis, atque ex dictis facile patet, etiam in illis, quos elegit Christus, et ad vulgandam misit revelatam religionem, hujusmodi characteres fuisse. Ii enim apostoli fuere, homines nempe, nec divitiarum cupidi, nec honorum, nec voluptatibus inclinati, sed solo Dei, et proximi amore incitati, ac Dei unice gloriam ac salutem hominum procurantes. Rudes ac piscatores homines erant, sed in comprobationem divinæ missionis variis linguis loquebantur, divinam et arcanam doctrinam explicabant, atque innumeris miraculis istam comprobaverunt, ut jam diximus. Per horum successores, quibus non semel perpetuam divini spiritus assistentiam promissit, intactum servatum voluit depositum divinæ revelationis, ut revera conservatum est usque adhuc. Quid demum de doctrina dicemus? Hæc sane sola est, quæ sufficiat ad veram revelationem comprobendam. Hæc enim talis est, quæ vere ad Dei gloriam promovendam ordinata sit, et quæ unice ducat ad veram hominis felicitatem procurandam cum præsentis, tum vitæ futuræ. Nil enim in ipsa de Deo indignum atque repugnans asseritur, ut legentibus nostros theologos manifestum fit. Proponuntur sane mysteria humanæ mentis nostræ captum superantia, aptissima tamen ad sublimem Dei excellentiam, ac incomprehensibilem ipsius naturam demonstrandam, et ad fovendum in nobis humilitatis exercitium, et debitum enti præstantissimo cultum. Per mysterium enim Trinitatis, incomprehensibilis divina natura, per mysterium Incarnationis et Eucharistiæ, incomprehensibilis Dei erga homines amor, et per mysterium prædestinationis et gratiæ, incomprehensibilis ostenditur Dei providentia, nec quidpiam, ut dixi, in iis repugnans occurrit. Ad homines quod attinet, doctrina Christi Deum exhibet, ut summum bonum, ejus unice possessione per claram visionem et fruitionem beati esse possimus, quo quidem nil rectæ rationi conformius esse potest; nam clare intelligimus beatitudinem nostram

non posse consistere in bonis fortunæ, quæ desiderii et timore homines turbant, non in voluptatibus corporis, quæ rationem turbant, ac humanas passiones, quæ nostræ miseriæ veluti fontes habentur, fovent et augment, non in virtute et gloria inde secuta, cum hæc humanam superbiam, ac immoderatum sui ipsius amorem foveant, ex quo pars maxima humanæ miseriæ oritur. Itaque non in alio, quam in Deo summo bono et immutabili, ultimus finis hominis stabiliri potest: ad hunc finem referri debent omnes actiones nostræ, si rectam rationem sequi velimus. Atqui id tradit Christi doctrina, quæ Deum summe bonum ita amare nos jubet, ut non nostram, sed Dei tantum gloriam procuremus, qua ratione conatus superbiæ cohibet, quibus miserimi homines fiunt, et humilitatem, patientiam, aliasque virtutes fovet ad tranquillam et beatam vitam agendam necessarias. Jubet præterea, Dei amore alios homines amandos esse, ac aliis præstanda, quæ fieri nobis optemus, et amandos quoque inimicos, illisque benefaciendum, a quibus mala recepimus, unde mutua illa benevolentia oritur, ex qua hominis in societate felicitas pendet. Et ut in eadem societate securitas illa vigeat, sine qua tranquilla ac beata vita esse non potest, non solum sub pœna æterni supplicii prohibet aliena rapere, vel aliorum jura lædere, sed etiam desiderare illa, et concupiscere. Quibus si addantur, quæ præscribit de mutuis conjugum officiis, deque conjugii indissolubilitate, ac de debito parentibus, magistratibus, ac principibus obsequio, manifestum fit, talem esse Christi doctrinam, quæ modum præscribat unicuique, quo homines optatam in terris felicitatem habere possint, et ad felicitatem illam obtinendam præparentur, quæ veluti merces in alia vita speranda est. Accedit etiam, ad inspirandam humilitatem, spem ac fiduciam, sive jucundam expectationem hominibus, necessarium esse docere internum Dei auxilium, quo ad agendum Dei amore excitentur et adjuvantur, atque istud auxilium vere petentibus semper præsto esse. Ex quo ita argumentamur. Illa doctrina Deo digna ac divina haberi potest, quæ Dei præexcellentiæ aptissimo ad debitum Deo cultum excitandum, et fovendum modo demonstrat, quæ in homine virtutem promoveat, ac cætera ad beatam vitam agendam necessaria, quæque hominem ipsum tuto ad ultimum finem, seu æternæ felicitatis consecutionem dirigat. Hujusmodi est tradita a Christo doctrina; ergo

Propositio quinta.

Inter varias sectas, quæ inter Christianos vigent, sola Romano-catholica est, quæ revelata a Deo religionis characteres retinet.

(143. Dem. Dei providentia exigit, ut eadem cura, qua humano generi religionem manifestat, eandem integram atque intactam conservet. Sicut enim decet divinam Providentiam ita hominibus religionem promulgare, ut per obvios characteres constet a

Deo traditam esse, ita decet ita eam conservare, ut iisdem conspicuis characteribus demonstretur profectam a Deo esse, atque infallibili ejusdem cura conservari, ac sanctam tectam custodiri. Non minus enim ut tuta ab eo tradita regula suscipi ab illis debet, qui revelationem habuere, quam ab illis, qui eandem deinceps amplecti ac servare tenentur. Nam ut illis, ita et istis veluti divina proponi ita debet, ut a falsis secernatur sectis, et ut veluti tutissima æternæ salutis regula agnoscat. Itaque per certas notas ac conspicuos characteres constare hominibus debet societas, quæ divinæ revelationis depositum a Christo acceperit, ac intactum per idoneos ministros, divinæ Providentiæ cura, conservaverit. Nam sine iis characteribus constare hominibus non potest de divina revelatione, ac de necessaria ad salutem regula, ut ex dictis liquet. Inter varias vero Christianorum sectas, quæ invicem dissident, circa puritatem doctrinæ revelatæ, adeoque circa tutissimam æternæ salutis regulam, sola Romano-catholica est, quæ notas et characteres servet divinæ revelationis intactæ Dei providentiæ conservatæ. Nam in sola Romana Ecclesia ministri sunt, qui per legitimam deputationem, sive ordinationem, suam missionem a Christo factam probant, et quibus divinæ revelationis depositum traditum ea lege fuit, ut nunquam defutura sit infallibilis Dei assistentia, qua ita regantur, ut in deposito fidei custodiendo errare nequeant. In sola enim Ecclesia Romana legitima successio episco-

RELIGIONES REGULARES ET MILITARES.

ARTICULUS I.

Quoad ea quæ concernunt religiones in genere.

SUMMARIUM.

1. Religio unde dicta; ad num. 3. — 4. Religio seu status religiosus quid sit. — 5. Religiosus seu regularis quid sit. — 6. Religiosus et regularis idem significant et solum differunt, quod ly *religiosus* venit a verbo *religio*: *regularis* vero a *regula*. — 7. Tria vota, paupertatis scilicet, obedientiæ, et castitatis perpetuæ sunt omnino de essentia religionis; adeo ut sine illis religio aliqua proprie dicta nullatenus consistere possit. — 8. Tria dicta vota sunt de essentia religionis ex jure divino: adeo ut nec Papa possit dispensare in sensu composito, quod aliquis sit, et maneat proprie religiosus, et tamen non sit astrictus tribus allegatis votis; quamvis ex aliqua gravi causa bonum commune concernente possit dispensando ex religioso facere non religiosum, et ei concedere facultatem ad sæculum redeundi et nubendi. — 9. Afferitur ratio. — 10. Status religiosus a Christo Domino sic institutus, eo invitante et hortante statim ab initio Ecclesiæ fuit susceptus ab ipsis apostolis ac aliis Christi discipulis. — 11. Dicta tria vota potius, quam alia fuerunt constituta pro essentia status religiosi, quia per ea homo perfectus se consecrat et unit Deo. — 12. Ante adventum Christi nulla fuit vera, et proprie dicta religio cum dd. tribus essentialibus votis. — 13. Quamvis in lege naturæ, et in lege

porum adest, quos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Christi, ut legitur in Actis apostolorum; qui per legitimam ordinationem, non interrupta serie, ab apostolis trahunt originem; qui acceptam a majoribus religionem plebi proponunt et explicant; et quibus inerrantiæ privilegium, dum docerent, a Christo promissum fuit, ea ratione, quam in art. de Ecclesia demonstravimus. Alii enim Christiani non a Christo, et ab apostolis missionem suam ostendunt, sed vel a Nestorio, vel ab Eutychete, vel a Calvino, Lutero, aut ab aliis viris e Christi Ecclesiæ communionem dejectis. Deinde, factibus hæreticis, in aliis sectis miracula desunt, quæ ostendunt Dei curam in demonstranda hominibus vera ab ipso revelata religione; in Ecclesia vero Romana hæc semper vigere atque vigeant, ut discurrunt per singula istius historiæ sæcula liquet, præsertim ex actis canonizationis sanctorum, in quibus omnino demonstrata miracula exhibentur. Sunt etiam in Ecclesia Romana eximiæ sanctitatis viri, quorum vitæ sanctitas miraculis quoque comprobatur, quæ etiam ostendunt visibilem providentiæ curam, in conservanda in hac societate revelata religione. Quibus si addantur reliquæ veræ Ecclesiæ notæ in supra cit. art. demonstratæ, palam fiet, evidentia moraliter constare, solam Romanam et catholicam religionem veram esse. Hæc paucis indicavimus, fusius vero in nostro hac de re vulgando opere exponemus (130).

scripta quædam religiosi status vestigia, ac figuræ fuerint; tamen pro tunc nulla fuit vera, et proprie dicta religio cum professione dictorum trium essentialium votorum. — 14. Verus et perfectus status religiosus secundum essentiam cum tribus dictis votis fuit primo, et immediate institutus a Christo Domino. — 15. Secundum autem peculiariter, et certas vivendi regulas religionis essentia superadditas fuerunt a variis perfectis, et sanctis fundatoribus variæ religionis institutæ, et ab Ecclesia approbatæ. — 16. Quamvis dicta tria vota pro essentia status religiosi fuerint a Christo Domino instituta, tamen eorum solemnitas a sola constitutione Ecclesiæ fuit inventa. — 17. Quamvis omnes religiones conveniant in substantia dictorum votorum, et in fine principali tendendi mediis ipsis votis ad perfectionem, tamen differunt in accidentibus. — 18. Hinc religio alia est contemplativa, alia activa et alia mista. — 19. Contemplativa quæ sit. — 20. Activa quæ sit. — 21. Mista quæ sit. — 22. Insuper religiones aliæ sunt clericales, aliæ monachales, aliæ mendicantes, et aliæ militares. — 23. Religiones clericales quæ sint. — 24. Religiones monachales quæ sint. — 25. Religiones mendicantes quæ sint; ad num. 26. — 27. Religiones militares quæ sint. — 28. Professi in illis religionibus militaribus in quibus præter votum paupertatis et obedientiæ, etiam emittitur perfectum et totale votum castitatis, sunt veri et proprie dicti religiosi. — 29. Professi autem in illis religionibus militaribus, in quibus non emittuntur omnia dicta tria vota substantialia, quamvis sint, et dici possunt